

Rad 492. Razred za društvene znanosti. Knjiga 43. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2005. 334 strani.

Ta zbornik predstavljamo zato, ker je v njem nekaj zgodovinskih razprav, pa tudi v drugih (socioloških in ekonomskih) razpravah je zelo zaznaven zgodovinski vidik.

Zvonimir Baletič objavlja razpravo: *Ekonomski liberalizam i ekonomska znanost* (str. 1–45). Avtor uvodoma opisuje paradoks moderne svetovne zgodovine, da dramatična intelektualna, socialna in politična vrenja dvajsetega stoletja niso tretjemu tisočletju prenesla nikakršne trajne in dragocene dediščine glede razumevanja sveta in modrosti ravnanja in obnašanja. Njegova razprava je pravzaprav en sam kritični pretes neoliberalizma, ki se skuša tudi pri nas v gospodarstvu in družbi čedalje bolj uveljaviti. Neoliberalizem se je kot najnovejša varianta ekonomskega liberalizma v zadnjih tridesetih letih vsilil po svetu kot dominantna ekonomsko-politična doktrina družbenega razvoja. Izhaja predvsem s stališča interesov in svobode zasebno-lastniškega kapitala, ponuja pa se kot projekt ekonomske organizacije sveta na tržni podlagi. Ta doktrina zagovarja privatizacijo in deregulacijo gospodarskih dejavnosti, liberalizacijo mednarodnih gospodarskih tokov in sistematično zmanjševanje državnih posegov v gospodarstvo. Propad komunizma kot možnega alternativnega sistema in potreba po vračanju številnih držav z državnim upravljanjem gospodarstva na tržni sistem, je dal neoliberalnemu gibanju nov in krepak zamah. Evolucijo takih stališč je spremljal in podpiral razvoj ekonomske znanosti, njena dominantna smer pa mu je služila kot pomembna teoretična in ideološka podpora.

Jakša Barbić je prispeval razpravo: *Primjena običaja u hrvatskom trgovačkom pravu* (str. 47–87). Avtor razmišlja o predpostavkah, ki se v hrvaškem trgovskem pravu zahtevajo za uporabo običajev. Poudarja pomen teh običajev kot vir trgovskega prava, ki ima samo zelo heterogene izvore. To pa je posledica široko uveljavljene avtonomije v ureditvi trgovskih odnosov. V srednjem veku so bili trgovski običaji najpomembnejši način ureditve odnosov med trgovci, *lex mercatoria* pa je kot enotno pravo trgovcev, ki so ga tvorili v glavnem običaji, bilo pravo merodajno za ureditev tedanje trgovine v vsem evropskem prostoru. Z nastankom nacionalnih držav in s tem v zvezi sprejemom nacionalnih kodifikacij, ki so postale temelj za urejanje odnosov v trgovini, se je pomen trgovskih običajev zmanjšal. Avtor obravnava tri obdobja, skozi katera je prešlo pravno urejanje trgovskih običajev v hrvaškem trgovskem pravu.

Lujo Margetić, upokojeni profesor pravne zgodovine na univerzi na Reki, objavlja obsežno razpravo: *Etnogeneza Slavena* (str. 89–144). Pisec poskuša razrešiti problem etnogeneze Slovanov na podlagi virov iz najstarejše preteklosti, posebej iz zapisov Prokopija in Jordanesa. Poleg teh kot vire (ne nujno direktno za Slovine) omenja še avtorje: Agatija, Malala, Marcelina, Menandra, Teofilakta Simokrata, Ivana Antiohijskega, Victorja Tonnenennsisa, Chronicon Paschale, Ravenskega anonima, Zosima, Amijana Marcelina in Pseudo-Cezarija. Te razpravo na kratko ni mogoče prikazati, zato naj omenimo le, da Margetić kot enega glavnih elementov za nenadno hitro širjenje Slovanov v Srednji in Vzhodni Evropi v 4. in 5. stoletju šteje njihovo povezanost s Huni.

Eugen Pusić je napisal razpravo: *Organizacija i upravne organizacije* (str. 145–234). Organizacije so v človeškem življenju zastopane vedno in povsod, od porodnišnice do pogrebne podjetja. Organizacije imajo izjemno velik potencial za ustvarjanje dobrega in zlega. Kot zgled za slednje navaja nemškega sociologa Wolfganga Sofskyja, ki se je na univerzi v Göttingenu habilitiral z delom o nemških koncentracijskih taboriščih v obdobju od 1933–1945. Pod vtisom svojega ukvarjanja s koncentracijskimi taborišči je 1997 izdal knjigo »Traktat über die Gewalt«, ki se končuje s sklepom, da je zverinstvo človeka proti človeku taka konstanta človeškega obnašanja, da je vsaka ideja o napredovanju ljudske civilizacija iluzija, da je vsaka ljudska kultura čista izmišljotina. Koncentracijska taborišča so bile organizacije in to redne organizacije nemške državne uprave, znotraj ministrstva za notranje zadeve, financirane iz državnega proračuna. Pusić seveda razmišlja tudi o funkcioniranju organizacij in ugotavlja, da organizacije kot društvene strukture iščejo ravnovesje med stabilnostjo in prilagodljivostjo in se hkrati srečujejo s sodelovanjem in nasprotovanjem. Pri upravnih organizacijah je ravnovesje bližje stabilnosti. Pri njih se nasprotovanje težje kombinira s sodelovanjem kakor pri organizacijah, ki so izpostavljene trgu.

Ljerka Schiffler objavlja razpravo: *Evropski kontekst hrvatske kulture i diplomacije (Povijesno-filozofski pristup)* (str. 235–259). Avtorica v delu opisuje nekatere temeljne filozofske predpostavke in

sestavine umevanja, biti, narave, metod in organizacije domače večstoletne, kontinuirane diplomatske dejavnosti v horizontu širšega evropskega duhovnozgodovinskega in kulturnega prostora. Upoštevajoc določene kulturne vzporednosti, sorodnosti in prepletanja opozarja na širok razpon vprašanj in vidikov (antropološki, etično-moralni, pravni, ekonomsko-trgovski, politični, verski itd.) opozarja na dela in dejavnost številnih mislecev v bogati plejadi avtorjev od najbolj zgodnjega obdobja do konca 18. stoletja, uglednih humanistov, eruditov in polihistorjev, piscev, filozofov, zgodovinarjev, govornikov, »ambasadorjev« hrvaške filozofije in znanosti, seveda tudi pomembnih diplomatov, konzulov, emisarjev in svetnikov po vsej Evropi in v domovini. Med njimi so imena: I. Stojković, N. Modruški, E. T. Andreis, I. Polikarp Severitan, M. A de Dominis, K. Ranjina, N. V. Gučetić, S. Gradić, F. in A. Vrančić, A. Dudić, B. Stay in J. Križanić.

Nikša Stančić je prispeval razpravo: Grafija i ideologija: Hrvatski narod, hrvatski jezik i hrvatska latinica Ljudevita Gaja 1830. i 1835. godine (str. 261–296). Ljudevit Gaj je v knjižici »Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja« predlagal reformo hrvaške latinične pisave, leta 1835 pa v članku »Pravopis« v Danici spremenjen predlog »Kratke osnove«. Predloženo pisavo je zasnoval na monografskem načelu. Gajeva hrvaška nacionalna ideologija, koncepcija standardnega jezika in njegov fonološki sistem ter sistem pisave tvorijo med seboj povezano celoto. Razlika med Gajevim predlogom v »Kratki osnovi« in onim v članku »Pravopis« je izšla iz spremembe nekih elementov Gajeve ideologije in njegove koncepcije standardnega jezika v sklopu kontroverz o oblikovanju hrvaške preporodne nacionalne integracijske ideologije in sicer na podlagi srednjeevropskega jezikovnega modela nacionalne ideologije ter sodobnih slavističnih jezikovnih klasifikacij in njihove funkcije v tedanji slovenski in srbski nacionalni integracijski ideologiji.

Zadnja razprava je od Alice Wertheimer-Baletić z naslovom: Populacijska politika u razvijenim evropskim zemljama (str. 297–330). Avtorica obravnava značilnosti, probleme in rezultate pronatalistične populacijske politike v razvitih evropskih državah v drugi polovici 20. stoletja, s posebnim ozirom na Francijo, kjer je populacijska politika eksplicitnega tipa in Švedsko, kjer ima ta značaj implicitnosti. Rezultati, ki jih je populacijska politika v teh državah z ukrepi pronatalistične populacijske politike dosegla, so v tem, da se je upočasnilo padanje fertilitete, njena številčna vrednost pa je ostala višja kakor v državah, kjer take politike ni bilo.

Jože Maček

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zadar : Zavod za povijesne znanosti, 2005. 435 strani. (Svezak ; 47)

Kot že več let doslej, želimo tudi tokrat predstaviti zadnjo publikacijo v naslovu omenjene zgodovinske ustanove v Zadru.

Stanko Piplovič iz Splita objavlja razpravo: Recikliranje arhitektonskih i skulpturalnih elemenata u Saloni (str. 1–25). Na podlagi retrospekcije gradbenih ostankov antične Salone na terenu in z uporabo pisnih virov se v delu ugotavlja in opisuje proces izrabe starejših plasti za oblikovanje prostorov novega namena. Pri tem se zaradi temeljitih sprememb družbenih in gospodarskih razmer, ko se je to dogajalo v največjem obsegu, niso upoštevale prej vzpostavljene likovne in arhitektonske vrednote. Nastajale so diskontinuitete v ustvarjanju in velike spremembe v strukturi in funkciji mesta. V zadnjem razdobju svojega obstoja se je rimsko mesto transformiralo vsebinsko in vizualno. Ta proces se je manifestiral na poseben način z degradiranjem dekorativnih stvaritev s prejšnjih, pogosto monumentalnih stavb v navadno gradivo za zidavo novih. Že v antiki so te neusmiljeno pustošili in jih uporabljali za navadne kamnolome.

Jelena Kolumbić iz Zadra je prispevala obsežno razpravo: Grbovi zadarskih plemićkih obitelji (str. 27–98). Zadar je mesto z večtisočletno preteklostjo. V svoji dolgi zgodovini je uspel ohraniti svojo politično in gospodarsko samostojnost. Slednjo je zahteval od vsake nove oblasti. Komuno je upravljala komunalni svet, ki so ga sestavljali ugledni meščani – patriciji, ki jih imenujemo plemiče, čeprav niso imeli stanovske organizacije kakor plemiči v ostali Evropi. V resnici so bili mestna aristokracija, ki je prevzela oblast v svoje roke in do 14. stoletja prerasla v zaprto skupino, v katero niso mogli priti novi